

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

โครงการวิจัยเรื่อง “พัฒนาการการทำนาเกลือและการค้าเกลือที่ปัตตานี” เป็นโครงการที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณดำเนินการจากสถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เหตุที่ข้าพเจ้าสนใจ ทำโครงการวิจัยนี้สืบเนื่องมาจาก การได้ศึกษาประวัติศาสตร์เมืองปัตตานีในด้านเศรษฐกิจ และทรัพยากรที่เป็นสินค้าส่งออก และสินค้านำเข้าเพื่ออุปโภคบริโภคภายในเมืองปัตตานี ไปจนกระทั่งถึงสินค้าที่นำเข้ามาเพื่อขายต่อให้กับพ่อค้าต่างชาติ ในฐานะพ่อค้าคนกลาง ผลการศึกษาทำให้ทราบว่า ปัตตานีมีผลผลิตหลายรายการที่มีปริมาณเพียงพอเพื่อหล่อเลี้ยงประชากรของเมืองปัตตานี และสามารถขายเป็นสินค้าส่งออกได้เช่นข้าว และเกลือ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังพบว่า แหล่งผลิตเกลือสมุทรในภาคใต้มีเพียงแห่งเดียว คือ ที่จังหวัดปัตตานี และมีบันทึกเกี่ยวกับการทำนาเกลือที่ปัตตานีเมื่อราว 400 ปี มีเอกสารที่กล่าวถึงการค้าเกลือ ปรากฏให้เห็นเรื่อยมา แล้วค่อยๆหายไป แต่ร่องรอยการทำนาเกลือในอดีตก็ยังคงปรากฏอยู่จนกระทั่งปัจจุบัน

จังหวัดปัตตานีเป็นจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีพื้นที่ติดทะเล มีสภาพทางภูมิศาสตร์เป็นพื้นที่ราบชายฝั่งทะเล สัดส่วนประมาณ 1 ใน 3 ของพื้นที่จังหวัด ประกอบด้วยหาดเลนและหาดทราย หาดทรายอยู่ในเขตอำเภอยะหริ่ง อำเภอปะนาเระ อำเภอสายบุรี และอำเภอไม้แก่น ส่วนหาดเลนได้แก่ อำเภอหนองจิก อำเภอเมือง และอำเภอยะหริ่ง สภาพพื้นที่ที่เป็นหาดเลนชาวบ้านจะใช้เป็นพื้นที่ในการทำนาเกลือ โดยเฉพาะบริเวณอำเภอเมือง ประกอบด้วยตำบลบานา และตำบลตันหยงลุโล๊ะ ชาวบ้านที่ทำนาเกลือล้วนเป็นชาวมุสลิมทั้งสิ้น ข้อมูลนี้ได้มาจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามและการสัมภาษณ์ ปรากฏว่ามีผู้นับถือศาสนาอื่นทำนาเกลือในพื้นที่ดังกล่าว ซึ่งการทำนาเกลือของชาวปัตตานีมีมาช้านานแล้วและปรากฏว่ามีเพียงแห่งเดียวในภาคใต้ ดังปรากฏในพระนิพนธ์ของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเสด็จตรวจราชการหัวเมืองปักษ์ใต้ในปี พ.ศ. 2439 จากบันทึกรายงานทูลเกล้าถวายแด่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีความว่า

ภูมิปัญญาของเมืองแขกทั้งเจ็ดซึ่งข้าพระพุทธเจ้าได้ไปเห็นแลได้สืบสวนทราบความในคราวนี้ เห็นเป็นเมืองที่บริบูรณ์อย่างปลาตะเพียนเมืองมะลายูเมืองใดในแหลมมะลายูนี้เปรียบให้เสมอเหมือนเป็นอันไม่มี...ในเมืองตานีมีนาเกลือแห่งเดียวตลอดแหลมมะลายูสินค้าเกลือเมืองตานีขายได้อย่างแพงถึงเกวียนละ 16 เหรียญ ขายตลอดออกไปจนถึงยุโรปและเกาะหมาก (ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดโชฯ, 2514 : 67)

จากข้อมูลข้างต้นเป็นหลักฐานบ่งชี้ให้เห็นว่า อาชีพทำนาเกลือที่ปัตตานีมีมานานแล้ว และปัจจุบันก็ยังดำรงอยู่ โดยชาวบ้านจะประกอบอาชีพทำนาเกลือเป็นอาชีพเสริมส่วนอาชีพหลักคือ ทำประมงและรับจ้างทั่วไป เกลือที่ผลิตได้คนในท้องถิ่นใช้อุปโภคบริโภค และเป็นวัตถุดิบในการทำน้ำบูดู มีการซื้อขายกันในตลาดท้องถิ่น และจังหวัดใกล้เคียง เกลือยังมีความสำคัญต่อชีวิตของชาวบ้านในชุมชน แต่พื้นที่ในการทำนาเกลือกลับลดน้อยลงดังที่ปรากฏในแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศปี พ.ศ.2510 พบว่า “พื้นที่รอบอ่าวปัตตานีมีนาเกลือรวมทั้งสิ้นประมาณ 3,250 ไร่ หลังปี พ.ศ.2529 เป็นต้นมาถึงปัจจุบันเหลือพื้นที่ทำนาเกลือประมาณ 1,700 ไร่” (ครองชัย หัตถา, 2546 : 104)

สืบเนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่แปรสภาพเป็นโรงงานอุตสาหกรรม นาเกลือ และที่อยู่อาศัย จำนวนผู้ทำนาเกลือก็ลดน้อยลงเพราะไม่มีผู้สืบทอด ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมการประกอบอาชีพของชาวบ้านที่เคยสืบทอดกันมาจากอดีต ซึ่งปัจจุบันมีตัวแปรทางเศรษฐกิจ สังคม มาเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตของมนุษย์ จึงทำให้เป็นประเด็นปัญหาที่น่าสับสนใจว่าอาชีพการทำนาเกลือของชาวบ้านใน จังหวัดปัตตานี ที่มีการสั่งสมสืบทอดกันมาจะเป็นอย่างไรต่อไป

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีประเด็นที่น่าสนใจเรื่องความเป็นมาเกี่ยวกับการทำนาเกลือ และการค้าเกลือที่ปัตตานี ภูมิปัญญาการทำนาเกลือ และผลกระทบที่มีต่อการทำนาเกลือในจังหวัดปัตตานี เพื่อเป็นแนวทางในการหามาตรการอนุรักษ์ ส่งเสริมอาชีพการทำนาเกลือ อันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ต่อไป อีกทั้งยังเป็นการเติมเต็มเนื้อหาทางประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของเมืองปัตตานีในอีกมิติหนึ่ง

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

เพื่อศึกษาพัฒนาการการทำนาเกลือและการค้าเกลือที่ปัตตานี และปัจจัยที่มีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงของการทำนาเกลือ

ความสำคัญ

1. ทำให้ทราบพัฒนาการการทำนาเกลือและการค้าเกลือที่ปัตตานี
2. ใช้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาอาชีพการทำนาเกลือของชาวปัตตานี

นิยามศัพท์เฉพาะ

พัฒนาการ หมายถึง การเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงเพื่อการอยู่ได้อย่างเหมาะสมกับภาวะ ภาวะ เทศะ และกลุ่มชนนั้น ๆ

นาเกลือ หมายถึง พื้นที่ราบทำเป็นคันกั้นน้ำเป็นแปลงๆสำหรับขังน้ำเค็มเพื่อให้น้ำเค็มระเหยให้เกิดเป็นผลึกเกลือ

ขอบเขตการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาพัฒนาการการทำนาเกลือ และการค้าเกลือที่ปัตตานี ได้กำหนดขอบเขตการศึกษาไว้ดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาเกี่ยวกับการทำนาเกลือและการค้าเกลือที่ปัตตานี
2. เพื่อศึกษาผลกระทบที่มีต่อการทำนาเกลือ

ขอบเขตด้านพื้นที่

1. ศึกษาเฉพาะพื้นที่ทำนาเกลือ อำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาพัฒนาการการทำนาเกลือและการค้าเกลือที่ปัตตานี มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ศึกษาเอกสาร โดยใช้เอกสาร และงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดปัตตานี และการทำนาเกลือทั้งในจังหวัดปัตตานี และการทำนาเกลือในแหล่งอื่นๆ

การสัมภาษณ์ โดยสัมภาษณ์ชาวนาเกลือ ผู้เกี่ยวข้อง ในเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวกับการผลิตและการค้าเกลือ รวมทั้งปัญหาต่างๆ ตลอดจนความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับอาชีพการทำนาเกลือ ผลผลิตเกลือ และเรื่องที่ดินทำกิน เป็นต้น

การสังเกตโดยตรง ผู้วิจัยจะสังเกตเกี่ยวกับพื้นที่ วัสดุอุปกรณ์ ขั้นตอนการทำนาเกลือ ราคาเกลือต่อหน่วย พฤติกรรมต่าง ๆ และเข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป็นครั้งคราว

การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร และข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์ สัมผัส และมีส่วนร่วมในบางกิจกรรม นำมาวิเคราะห์ ข้อมูลขั้นสุดท้ายแล้วนำเสนอรายงานผลในลักษณะ พรรณนาวิเคราะห์เป็นรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษาพัฒนาการการทำนาเกลือและการค้าเกลือที่ปัตตานี คาดว่าจะมีประโยชน์ ดังต่อไปนี้

1. ทำให้ทราบความเป็นมาเกี่ยวกับการทำนาเกลือ และการค้าเกลือที่ปัตตานี
2. ทำให้ทราบขั้นตอนในการทำนาเกลือของชาวนาเกลือที่ปัตตานี
3. ทำให้เข้าใจถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการทำนาเกลือ
4. มีงานวิจัยที่เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับวิวัฒนาการการทำนาเกลือ อันจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้า และการอ้างอิงทางวิชาการต่อไป
5. ชาวปัตตานีได้เรียนรู้และภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และภูมิปัญญาการผลิตเกลือ
6. เป็นข้อมูลในการใช้เป็นเอกสารอ้างอิงทางวิชาการ ให้กับองค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ เพื่อนำไปใช้ในการหาแนวทางอนุรักษ์ ส่งเสริมอาชีพการทำนาเกลือต่อไป